

Ali je upati, da se bode vlada zavedela svoje dolžnosti in napram Madjarom ostala trda in energična ter krepko varovala cislitvanske koristi? Bojimo se, da ne!

„The wonderful century.“

Tako se glasi naslov jako zanimive knjige, katero je ravnokar obelodanil znameniti učenjak Alfred Russel Wallace. „The wonderful century“, „stoletje čudežev“, imevuje Wallace naše devetnajsto stoletje in to z bok mnogih iznajdb, s katerimi se more ponašati. S tem ne misli Wallace na tiste milijone iznajdb, katere so zabeležane v patentnem registru, ampak na tiste, ki so nam razkrile nove, doslej neznane zakone narave, ustvarile nove fundamente vede in posegle globoko v vsakdanje življenje.

Russel Wallace je te iznajdbe razdelil na dve skupini, na iznajbe in razkritja praktične vrednosti in na iznajdbe in razkritja bolj teoretičnega pomena.

V prvo skupino spadajo naslednje iznajdbe. 1. železnice, ki so premenile potovanje in zlasti vso trgovino in obrtnost revolucionirale ter preorugačile ves gospodarski ustroj, 2. parobrode, ki so za promet na morju istega pomena, kakor železnice za promet na kopnem, 3. električni telegraf, 4. žveplenka, 5. plinova razsvetljava, 6. telefon, 7. električna luč, 8. fotografija, 9. fonograf, 10. röntgenovi žarki, 11. spektralna analiza, ki je naše znanje o univerzumu korenito predrugačila tako, da smo z njeno pomočjo v stano, določiti relativno temperaturo in kamiško sestavo zvezda, 12. poraba anestezičnih sredstev, vsled katerih je možno izvrševati najtežje kirurške operacije ne da bi bolnik imel kake bolečine, 13. poraba antiseptičnih sredstev v kururgiji.

To je lepa vrsta znamenitih iznajdb. Ako se vprašamo, kaj so nam jednako važnega podala prejšnja stoletja, moramo odgovoriti, da skoro ničesar. 17. stoletje nam ni dalo družega, kakor dalnogled, katerega iznajba pa daleč nima tistega pomena, kakor na pr. spektralna analiza. Res, da so v 18. veku marki Worcester Bonltuos in Watt prišli na sled učinka para, a praktičnega pomeua je to postalo še le v našem veku, in tudi zrakoplov in strelovod se v minolem stoletju nista povspela do večje važnosti.

Šestnajsto stoletje nam ni prineslo nobene večje iznajdbe, 15. nam je prineslo tisk, 14. pa kompas, vsa prejšnja stoletja in tisočletja pa so človeštvu padala samo dvoje izumov življenskopraktičnega pomena. Izumitev arabških števil, ki so peljale k arimatiki in k algebri ter izumitev alfabetične pisave.

Vsega skupaj so nam torej poprejšna tisočletja podala samo pet znamenitih izumov, dočim nam jih je tekoče stoletje podalo trinajst.

Skoro isto je razmerje mej teoretičnimi razkritji.

Naše stoletje jih je prineslo dvanajst. To so:

1. razkritje mehničnega ekvivalenta gorkote kirje izkazal kot temeljni princip o hranitvi eneržije, 2. molekularna teorija plinov, 3. način direktnega merjenja gibljivosti luči in eksperimentelni dokaz, da se svet suče, 4. razkritje o funkciji prahu v naravi, 5. teorija o prvotnih in zloženih razmerah v kemiji, 6. razkritje narave meteorov in kometov, ki je omogočilo meteorične teorije o svetu, 7. dokaz o postanku in razvoju lednikov, 8. dokaz, da je človeštvo milijone let staro, 9. teorijo o organskem razvoju, 10. teorijo o celicah in o rekapitulaciji v nauku o embriju. 11. teorijo o kalih infekcijskih boleznij, 12. razkritje o naturi in o funkciji belih partikljev v krvi.

Ako pregledamo v preteklost, vidimo, da nam je 18. stoletje dalo dve skupini iznajdeb: 1. vstvarilo je moderno kemijo, kar je zasluga Blacka, Caven, Disha, Priestleya in Lavoisiera ter 2. ustvarilo je znanost o elektriki, kar je zasluga Franklina, Galvanija in Volte.

Več nam je prineslo 17. stoletje namreč: 1. gravitacijski nauk, 2. Keplerjev zakon, 3. diferencialno računanje, 4. Harveyev dokaz cirkulacije krvi in 5. Romerjevo določanje hitrosti svetlobe s pomočjo Jupiter satelitev, vsa prejšnja tisočletja so nam podala le Evklidovo geometrijo.

Z ozirom na to, je Wallace, pač po vsi pravici naše stoletje imenoval stoletje čudežev, „The wonderful century.“

Politični pregled.

Državni zbor. — Minoli petek je poslanska zbornica po dalši in jako ostri razpravi odklonila predlog, naj se obtoži bivše Badenijevo ministerstvo, ker je lani ob tem času poklicalo na pomoč policijo, da ž njo ukroti nemške obstrukcioniste. Predlog je bil s 193 proti 174 glasom odklonjen, torej z majhno večino 19 glasov. Ta večina se je dobila samo s pomočjo nemške katoliške ljudske stranke, ki je šla zdaj z dssnico, dočim je tedaj, ko je bil stavljen ta predlog v prvič, glasovala z opozicijo in tako omogočila njega sprejetje. V torek je prišel na razpravo predlog, naj se obtoži Thunovo ministerstvo, ker je povodom protižidovskih izgrediv v Gališki v 33 okrajih razglasilo izjemno stanje. Predlog so stavili socijalni demokratje in ga je najprej utemeljeval Daszynski. Brez dvoma je Daszynski v svojem popisu galiških razmer in postopanja gališke šlahte ter uradništva močno pretiraval, ali če je le stoti del tega res, kar je povedal, potem zasluži ministerstvo, da se obtožni predlog sprejme, kajti potem so gališke razmere sramota celo za tako malo civilizovano državo, kakor je naša. Ministerski predsednik grof Thun je sicer Daszynskemu ugovarjal, a jako slabo, ker ni vedel družega reči, kakor da je Daszynski napadal odsotne osebe, ki se ne morejo braniti. Tak odgovor pač ni vreden piškovega oreha. Razprava o obtožnem predlogu se je včeraj nadaljevala, zajedno pa se je začelo prvo branje trgovinske pogodbe z Japonsko.

Nagodba. — Nagodbeni odsek deluje sicer počasi a delo gre vendar kolikor toliko od rok. V jedni zadnjih sej je trgovinski minister Dipauli priznal, da bo treba skleniti nov previzorij, ker je zlasti vsled razmer v ogerskem drž zboru nemogoče, da se definitivna nagodba pravočasno in parlamentarnim potom reši.

Dunaj za Südmarko. — Stolno mesto Dunaj ima od tega, da je sedež vseh centralnih uradov, središče cele dr-

žave in rezidenca cesarjeva neizmernih koristij, katere mu nalagajo rečene okoliščine. Dunaj je v zadnjem času opetovano dokazal, da je slovanskim narodom, torej večini avstrijske države skrajno sovražen in da je pod vodstvom svojega župana dr. Luegerja popolnoma prestopil v tabor nemških nacionalcev. Najbolje je to pokazal s podporo, katero je dovolil društvu.

«Südmark» Mesto, ki tako eklatantno kaže svoje sovraštvo do nenemških narodov, ni vredno, da bi bilo središče cele monarhije in zato mora biti naš klic: Proč od Dunaja.

— Vojni minister Krieghammer je vsled svojega postopanja v dveh delikatnih zadevah postal nemogoč in je podal ostavko, katero cesar gotovo sprejme. Prvo hibo je storil Krieghammer s tem, da je cesarjevi odločbi glede odstranitve Hentzijevega spomenika dodal dostavek, kateri je Madjare silno razljutil, drugo hibo pa je storil s tem, da je ukazal kaznovati stotnika Wiesnerja, ker je ta na nekih kontrolnih shodih odredil, da naj mu rezervniki molče izroče pase, s čimur je hotel preprečiti neljube prizore radi zglaševanja v češkem jeziku. Mi smo pred kratkim dokazali, da je zahteva, da bi se morali rezervisti oglašati v nemškem jeziku, popolnoma nezakonita in prav vsled tega pravnega stališča hočejo slovanski poslanci izvajati vse konsekvence proti vojnemu ministru. Krieghammer je menda spoznal, da mu v očigled nasprotstva obeh parlamentov ni več obstanka in je vsled tega podal ostavko.

Ogerska. — V madjarskem parlamentu so zavladale jako napete razmere in lahko se zgodi, da nastane velika parlamentarna, ministerska ali celo ustavna kriza. Opozicija je začela najbrezobširnejši boj v prvi vrsti proti Banffiju, v drugi vrsti pa proti nagodbi sploh ter je z obstrukcijo dosegla, da zbornica že več tednov ne more ničesar delati. O posvetovanju o nagodbi sploh ni govora. Banffij je poskusil pomiriti opozicijo s tem, da je izposloval pri cesarju odredbo, vsled katere se premesti spomenik generala Hentzija, kateri spomenik je Madjarom od nekdaj trn v peti. Vojni minister je cesarjevo odredbo na tako nesrečen način razglasil, da je raztogotil vse madjarske kroge. Opozicija je to porabila za boj proti ministerstvu. V tem boju je domobranski minister Fejervary razžalil opozicijo, kar je prouzročilo silne rabuke v zbornici. Opozicija je tako razgrajala, da je moral predsednik sedemkrat pretrgati sejo in jo naposled zaključiti. Drugi dan je Fejervary sicer preklical svoje besede, a ljudstvo je bilo že tako razburjeno, da so se na raznih mestih primerili velikanski izgredi, katere je zamogla policija le z naporom vseh sil zadušiti in pri katerih je bilo več oseb ranjenih. Ponekod so se primerile kar male bitke. Položaj se je vsled tega jako poostril in ker ogerska ustava ne pozna § 14., državnozborski pravilnik pa ne konca debate, se občno sodi, da bo Banffij primoran odstopiti.

Italija. — si je bila z zvezo z Nemčijo naložila velikanskih bremen v vojaške namene, a s tem, da je Francija njenim pridelkom zaprla mejo, izgubila je najvažnejši vir svojih dohodkov. Italija je izgubila glavni trg za svoje pridelke, zlasti za vino, katerega je prej prodala vsako leto tri milijone hektolitrov na Francosko, in vsled tega je nastala tako nevarna agrarna kriza, da se je Italija samo z naporom vseh svojih sil ubranila pretečega jej bankerota. Kaj je sedaj prouzročilo, da se je Francija takorekoč usmilila ruinirane Italije, tega ni možno z gotovostjo povedati. Nekoliko so pač uplivali trgovinski oziri, zlasti oziri na francosko industrijo, a v prvi vrsti so bili pač merodajni politični nagibi. Francoski in italijanski listi pravijo, da bode imela pogodba važnih političnih posledic, česar ni drugače tolmačiti, kakor da nastanejo mej Francijo in Italijo prijateljske razmere, v katerem slučaju bi Italija pač ne moglo več ostati v trozvezi.

Italija in Francija. — Po daljših pogajanjih mej italijansko in mej francosko vlado je bila te dni mej tema dvema

državama sklenjena trgovinska pogodba, vsled katere se konča trgovinski in carinski boj mej njima ki je trajal celih petnajst let. Ta boj je prouzročila Crispijeva zunanja politika, v prvi vrsti pogodba katero sta sklenili Nemčija in Italija in v drugi vrsti trozveza.

Obrtnija.

O razširjenju pravne izvedenosti med rokodelci.

(Konec.)

V predidčem delu tega članka smo podali iz življenja vzeto sliko. Vsakdo je že kaj tacega ali kaj podobnega doživel. Glavni vzrok v tej sliki opisani nesreči je bil ta, da mladi obrtnik ni imel nikakega pojma o meničnem pravu. Izvedel je prepozno, da proti meničnim tožbam ni ugovora. Ako bi bil dal upniku navadno dolžno pismo, bi ne bil prišel v tako nevarnost. Če bi bila tudi prišla tožba, bi imel še vedno dosti časa, si pomoči kakorkoli ali drugod dobiti kredit in se tako rešiti, tako pa ne. Iz tega sledi dvoje: rokodelec naj sploh nikdar ne podpiše menice, ako pa že to stori, mora imeti najzaneslivejšo gotovost, da bo zamogel menico tisti dan plačati, ko zapade. In dalje: Rokodelec si naj na vsak način pridobi neko mero pravnega znanja, še predno začne delati na svojo roko.

Ako dandanes obrtnik o pravnih zadevah kaj ve, so to k večjemu nekateri paragrafi obrtnega zakona, navadno le določbe o vajencih in o nedeljskem počitku ter o dokazu osposobljenosti. O drugih zakonih se mu največkrat sploh nič ne sanja. Slišal je morda tudi, da obstoji civilno pravdni red, konkurzni red, trgovski in menični zakon, ali mislil je vedno, da to njega vse nič ne briga, da se to ne tiče njegovega rokodelstva, sicer pa, če bi že imel kake take opravke, da se itak obrne do odvetnika. To stališče je popolnoma napačno in rokodelcu na veliko škodo. O tem menda ni več dvoma in zato je odgovoriti na vprašanje: kako si more rokodelec pridobiti potrebnega pravnega znanja?

Odgovor je težak. Bržčas poreče vsakdo, naj se v obrtnih nadaljevalnih šolah uči tudi kar treba pravnih rečij. Dobro! Ali kako naj mlad človek razume zakon? Pri Slovencih je uvaževati, da sploh nimamo še na slovenski jezik preloženih zakonov, ali tistemu, ki zna nemški, je sila težavno, zakone v tej čudni pravniški nemščini razumeti. Že navadnih sodb in njih utemeljevanja skoro ne razume, kdor ni na visokih šolah študiral pravnoslovja, zakonov pa človek z navadno omiko sploh ne pojmi. Zakoni so taki, da jih rokodelec ne more razumeti, a vender velja zanj določba, da izgovor in opravičba, jaz zakona ne poznam, pred sodnikom ne velja.

Ako država kaj tacega zahteva, potem je njena prokleta dolžnost, da seznani državljane z vsebino teh zakonov. Skrbeti bi morala za to prav takisto, kakor